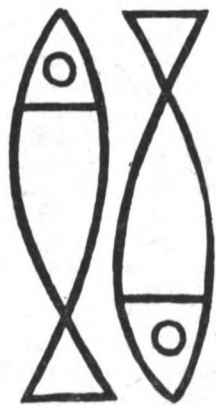

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres van de Redactie: Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Slotwoord

„Vrees God en onderhoud zijn geboden, want dit geldt voor alle mensen“.
Prediker 12:13.

In het boek Prediker lezen we veel over wijsheid.

Toch roemt het niet in de wijsheid van mensen.

De schrijver was geboeid door het menselijk leven.

Hij heeft veel onderzocht en nauwkeurig acht geslagen op het wedervaren en het gedrag van de mensen.

Dit was lang niet altijd een prettige bezigheid, want hij ondervond dat in veel wijsheid veel verdriet ligt en in vermeerdering van kennis smart.

Hoeveel wijsheid de schrijver ook opdeed, het lukte hem niet voor alle vragen een oplossing te vinden.

Veel kon hij niet begrijpen, daarom lezen we in zijn boek zo dikwijls het woord ijdelheid.

Aan het slot van zijn boek vinden we dan ook niet een slotsom, waarin het verlossende woord voor het ingewikkelde leven op deze aarde gesproken wordt.

Neen, Prediker komt niet verder dan een slotwoord.

Duidelijk is dat de schrijver daarin niet zijn eigen wijsheid doorgeeft, maar een boodschap van God.

Hij heeft niet uit de feiten afgelezen dat het onderhouden van Gods geboden het hoogste is in het mensenleven, evenmin kan hij op grond van zijn onderzoekingen temidden van de mensen in Jeruzalem optimistisch gestemd zijn over de functionering van die geboden in het volksleven.

Het chaotische in het leven en samenleven heeft Prediker diep aangegrepen.

Wat moet er van die wereld terecht komen.

In de ijdelheid en vergankelijkheid van het leven en de onbetrouwbaarheid van de mensen grijpt Prediker door het geloof naar het enig houvast.

Vrees God en onderhoud zijn geboden.

Deze slotsom is geen wijsheid van mensen!

Hier schrijft niet de éne mens aan de ander de wet voor.

Neen, hier wordt gewezen op een reddende hand van de levende God, die over Zijn volk in deze wereld is uitgestrekt.

De God van Israël, de God van het Verbond is met de wereld op weg naar een betere toekomst.

In het Israël van Predikers dagen wordt de belofte, die in Gods geboden is gegeven, over het volk opgeheven.

Vrees God en onderhoud zijn geboden, want dit geldt voor alle mensen of, naar letterlijke vertaling: dit is héél de mens.

Het echt menselijke komt alleen tot zijn recht in de onderhouding van die geboden.

Wordt er met die geboden een spel gespeeld dan komt niet God, maar de mens in verdrukking en nood.

Deze wijsheid van Prediker is de wijsheid van het evangelie.

Evangelie-belijders staan niet in de wereld als mensen die alles beter weten en overall een oplossing voor hebben.

Mensen die in Jezus Christus geloven en zich verheugen in zijn dienst naar Gods geboden, staan niet de hele dag open deuren in te trappen.

Van der Kwast

Zij weten dat de wet goed is, maar dat zij vleselijk verkocht zijn onder de zonden, zodat niet in hun getuigen van de wet en handelen naar de geboden, maar alleen in Jezus Christus de verlossing van deze gevloekte wereld is.

God vrezen en Zijn geboden onderhouden is de reddende hand grijpen die ons in het

evangelie wordt geboden; daarin is het leven in Christus.

Het is al lang geleden sinds Prediker zijn slotwoord schreef.

Er is sedertdien heel veel wijsheid vergaard en het onderzoeken van alle dingen gaat steeds voort: wetenschap en techniek nemen een ongekende vlucht en het lijkt alsof de mens van onze tijd alles kan en alles weet.

Maar de werkelijkheid is dat voor elke vraag die wordt opgelost, tien andere vragen in de plaats komen en de mens raakt zijn huis steeds meer kwijt.

Wat is de mens, wat blijft er van hem over wanneer hij zich in hoogmoed van de vrees voor God en het houden van Zijn geboden afwendt.

Een gelovige heeft in de situatie waarin we vandaag verkeren geen oplossingen in voorraad en een oppervlakkig hanteren van geboden wekt alleen maar ergernis.

Er is wel een boodschap.

De grote Prediker Jezus Christus heeft gezegd: Alle dingen zijn Mij overgegeven van de Vader; daarom is bij Hem het grote geheimenis van een leven in blijde dienst van God, het enige kleed, waarin de mens zichzelf kan zijn en dat hem echt past.

In Christus

(II)

Enkele notities van opvattingen van gereformeerden.

Hoewel, naar gezegd, van gereformeerde zijde nooit — tenminste voorzover ik weet — speciaal studie van *in Christus* is gemaakt, zijn er toch wel aanwijzingen, die duidelijk maken, hoe deze uitdrukking veelal door gereformeerden werd verstaan en opgevat. Het meest duidelijk en expliciet liet men zich er over uit, naar ik meen, wanneer het over de verkiezing ging. We krijgen de indruk, dat *in Christus* genomen wordt in lokale zin. Het is een begrepen zijn in Christus en dan wel van eeuwigheid af.

Calvijn schrijft in zijn *Institutie*: "Wanneer Paulus leert (Ef. 1, 4), dat wij in Christus verkoren zijn voor de schepping der wereld, dan neemt hij ongetwijfeld alle aanzien van onze eigen waardigheid weg. Want het is evenalsof hij zeide, dat aangezien de hemelse Vader in het ganse zaad van Adam niets vond, dat zijn verkiezing waardig was, Hij zijn ogen geslagen heeft op zijn Christus, om als uit zijn lichaam ledematen te verkiezen, die Hij zou aannemen tot het deelgenootschap des levens. Laat dus bij de gelovigen deze reden gelden, dat wij daarom in Christus tot het hemelse erfdeel aangenomen zijn, omdat wij in onszelf niet in staat waren zulk een uitnemendheid te bevatten." 1)

In zijn *Gereformeerde Dogmatiek* drukt H. Bavinck zich als volgt uit: "Het besluit der verkiezing is ook met het oog op de Zoon, uit liefde tot Hem genomen. De gemeente en Christus zijn samen, in eenzelfde besluit, in gemeenschap met en voor elkander verkoren, Ef. 1, 4." Verderop spreekt hij van de Christus mysticus, d.i. Christus en zijn gemeente samen als het eigenlijke object der verkiezing.

In zijn *Kommentaar* op Ef. 1, 3 schrijft J. A. C. van Leeuwen o.m.: "in Christus, dwz. in zijn persoon,

in de sfeer van de gemeenschap met Hem, is dat schenken van gaven geschied. In de uitdrukking *in Christus*, bij Paulus zeer veelvuldig voorkomend, . . . , ligt de mystieke eenheid aangegeven van hen, wie het geldt, met en in Christus, . . ." 2)

Op deze plaats heeft F. W. Grosheide: "*In Christus* spreekt van een nauw verband, van volle gemeenschap. Men kan ook hier het best uitgaan van de plaatselijke betekenis van *in*, rustende op Christus. Maar dan zó, dat de Heiland niet alleen grondslag is, doch ook Bewerker en Bewaarder. Er is activiteit." 3)

Om even iets anders te noemen, S. Greijdanus spreekt in zijn verklaring van Rom. 3, 24 door de verlossing *in Christus Jezus* van: "*In Christus Jezus* doet deze verlossing kennen als een schat, die als in de Here Christus ligt besloten en opgetast en uit Hem wordt genomen. Zij is niet los van zijn Persoon, maar Hij in eigen Persoon is de verzoening, . . . Hij bracht ze tot stand, maar is ze ook. Zonder deel aan Hem kan ze niet genoten worden. Zelf is Hij ook bij haar toepassing op elke gelovige werkzaam. Daarom zegt deze uitdrukking meer dan door *Christus*, . . ." In zijn verklaring van Rom. 6, 11 "*maar levend voor God in Christus Jezus*": "*In Christus Jezus* wijst op de nauwe band der gelovigen met Christus. In Hem is hun leven. Uit Hem leven zij. Hij is de bron van hun leven." 4)

Op deze plaats heeft H. Ridderbos in zijn *Commentaar*: "En dat 'in' Christus Jezus", Het zijn-in-Hem beheerst hier alles. Alles rust in de Adamietische betekenis van Christus, als de tweede mens, de laatste Adam. Het gaat, óók in de ethische bevrijding van de macht der zonde, om de grote heilshistorische indicatief van het in Christus en dus ook in zijn dood en opstanding begrepen zijn. Daarop en daarop alleen rust de thans volgende imperatief, de zedelijke paraense." Even verder in een excurs *Over de doop*: "De doop ontleent zijn kracht aan hetgeen eenmaal in Christus met de zijnen geschied is; hij is de sacramen-

tele voltooiing van de heilshistorische werkelijkheid, waarin de gelovigen reeds begrepen waren zonder het te weten of het te geloven, Rom. 5, 8; (merkwaaardige uitdrukking: gelovigen zonder te geloven, H.V.) de doop kan aan hun *zijn-in-Christus* als tweede Adam niets toevoegen; hij is daarvan de sacramentele representatie, niet als een 'bloom' teken, maar als het in de zichtbaarheid zich voltrekkende toeëigeningsritueel door de hand van Christus Zelf.⁶⁾

Overzien we nu het bovenstaande, dan merken we een vrijwel algehele eenparigheid van gevoelen. In *Christus* wordt overwegend lokaal verstaan. Het is een ongenomen-zijn in Christus, in zijn gemeenschap. Het woord *mystiek* wordt nog al eens aangewend en het onderscheid tussen *met* (*syn.*) en *in* (*en*) Christus is zo goed als niet in rekening gebracht. Grosheide en Greijdanus⁷⁾ blijken er oog voor te hebben, dat het *in* van *in Christus* tenminste ook mee causaal-instrumentele betekenis heeft. Maar dit komt m.i. nog niet voldoende uit de verf en blijft wat vaag, vooral bij Grosheide, die immers ook wil blijven spreken van mystieke gemeenschap met Christus. En volgens Neugebauer is het misverstaan van *in* in lokale of ruimtelijke zin de voedingsbodem van het in dezen gaan spreken van mystiek.⁸⁾

We zien ook, dat er, bij alle onderscheid, aanrakingspunten zijn met opvattingen in de voorgaande paragraaf genoemd. H. Ridderbos is hierbij zelfs van oordeel, dat er in de laatste tijd een zekere toenadering is op te merken van de moderne exegese tot de

H. Venema

oud-reformatorische uitlegging. Als specimen van deze uitlegging citeert hij wat H. Zanchius in zijn commentaar op Ef. 2, 5 heeft geschreven: "... God heeft ons in de persoon van Christus levend gemaakt, aangezien Hij krachtens de dood van Christus, na de verzoening der zonde, alle uitverkorenen, zovelen er geweest waren van de grondlegging der wereld aan en er toekomstig waren tot het einde, als leden van Christus alleen in hun Hoofd beschouwd, heeft bevrijd..."⁹⁾ Hij meent, dat dit in overeenstemming is of tenminste verwant is met wat Schweitzer gezegd heeft n.l. dat de kiem-cel van Paulus' 'Christus-Mystik' is de in joodse geschriften voorkomende voorstelling van de eenheid van de Messias met de gepraedestineerde gemeente der heiligen.

Om de eigen gedachte van Ridderbos, die de verdienste heeft, dat hij op deze zaak breder is ingegaan dan velen voor hem, nog wat duidelijker weer te geven het volgende citaat uit zijn boek *Paulus*: "Het gaat hier (in 1 Kor. 15, 22: ... want zoals allen in Adam sterven, zo zullen allen in Christus levendgemaakt worden, H.V.) om de opstanding der doden bij de parousie. Waar het echter op aankomt is, dat hier het 'in Christus' geparalleiseerd wordt met 'in Adam'. Hiermee wordt het karakter van dit 'in' duidelijk. Zoals in Adam over de bij hem behorende 'allen' de beslissing is gevallen, dat zij zouden sterven, zo in Christus, dat zij zullen leven. Adam en Christus staan hier tegenover elkander als de twee grote figuren aan de ingang van twee werelden, twee aeonen, twee 'scheppingen', de oude en de nieuwe; en in hun doen

en lot ligt de beslissing voor allen, die tot hen behoren, omdat dezen in hen zijn begrepen en dus worden gerekend, hetzij ten dode hetzij ten leven. Dit laatste nu wordt uitgedrukt door 'in Adam' en 'in Christus'. En het is dan ook in deze zin, dat Adam het type kan heten van Hem, die komen zou." Ridderbos voelt wel wat voor de duitse term 'Universalpersönlichkeit' en de engelse 'corporate personality'. "Het is deze corporatieve verbondenheid van het allen-in-Eén, welke Paulus ook op Christus en de zijnen toepast en waaruit ook de uitspraken inzake het 'met Christus' (sterven enz.), althans naar hun oorsprong, moeten worden verklaard, zoals ook duidelijk blijkt uit het nauwe verband tussen Rom. 5, 12-21 (Adam en Christus) en Rom. 6, 1 e.v. (met Christus begraven worden enz.) Wij hebben hier met een van de grondmotieven van Paulus' heilsprediking te doen, die m.n. ook in zijn conceptie van de kerk terugkeert. Het is in die zin, dat ook van Christus en de gelovigen als van het éne zaad van Abraham kan gesproken worden, Gal. 3, 16, en dat van hen gezegd kan worden, dat zij, hoewel velen, één lichaam zijn in Christus, Rom. 12, 5, ja, dat zij één zijn in Christus, Gal. 3, 28."¹⁰⁾

Wij doen hier Ridderbos wel geen onrecht wanneer we zeggen, dat ook hij de lokale opvatting is toegedaan. Het woord *mystiek*, *mystieke eenheid* of *gemeenschap met Christus* gebruikt hij niet. Maar mij dunkt, dat zakelijk de gemeenschap tussen Christus en de gelovigen, zoals hij die voorstelt, niet zoveel verschilt met wat anderen noemen: de mystieke.

¹⁾ III, 22, 1 in de vertaling van A. Sizoo, Delft, 1931.

²⁾ II, 365, 368, 4e dr. Vlg. ook nog K. Dijk, *Van Eeuwigheid Verkoren*, Delft, 1952, blz. 115: "De praepositie *in* van *in Hem* sluit ook de gedachte uit, dat we op grond van Christus' verdienste verkoren zijn, want dit *in* spreekt niet van *op grond van* maar van *in gemeenschap met Christus*."

³⁾ J. A. C. van Leeuwen, *Paulus' Zendbrieven aan Efeze, Colosse, Filémon en Thessalonika*, Amsterdam, 1926.

⁴⁾ F. W. Grosheide, *De Brief van Paulus aan de Efeziërs*, Kampen, 1960. In een noot op blz. 17 schrijft deze nog: "In het algemeen gebruikt Paulus in Ef. vaak *in*, ook in *Christus*. Men kan daar dikwijls van een plaatsaanduidend *in* uitgaan, ... Bij *uitverkoren* in kan men denken aan 1 Kor. 15, 22, in Adam gevallen, in Christus levend gemaakt, ja zelfs verkoren." Bij Ef. 2, 6 en ons mede een plaats gegeven in de hemelse gewesten, in *Christus Jezus* noteert Grosheide: "De gelovigen komen niet alleen tenslotte, doch zijn nu reeds in *Christus Jezus*, d.i. in mystieke gemeenschap met Hem in de hemel."

⁵⁾ S. Greijdanus, *De Brief van de apostel Paulus aan de Gemeente te Rome*, Amsterdam, 1933, blz. 195, 302.

⁶⁾ Herman Ridderbos, *Aan de Romeinen*, 1959, blz. 132, 135.

⁷⁾ Zie ook zijn *Korte Verklaring* op Ef. 1, 3.

⁸⁾ a.w. 183.

⁹⁾ *Paulus*, 59, noot 64. Vert. van mij. Ridderbos geeft het originele latijn, hoewel niet helemaal feilloos; *consideravit* moet zijn: *considerata*.

¹⁰⁾ *Paulus*, 59 e.v. Voor de term 'kosmisch-eschatologische Universalpersönlichkeiten' verwijst Ridderbos naar Oepke, *T.W.B.* II, 538. De term 'corporate personality' schijnt het eerst door H. Wheeler Robinson te zijn gebruikt. Vgl. Bouttier a.w. 111.

als gebod van God af te kondigen". Ds. De Vries gaat daarna zelf verder: "Al wordt deze gedachte in de 'Open Brief' als een gevaarlijk vrijmakingsgeloof gediskwalificeerd en als een "ideologie" waarmee men moet breken". Coll. De Vries is kort van memorie en nam blijkbaar niet de moeite eerst eens na te lezen, wat hij zelf had geschreven. Ik noteer thans dankbaar dat coll. De Vries en ik het erover eens zijn, dat de O.B.-schrijvers de vrijmaking van 1944 wél van God geboden achten. Ik verwacht in het volgende nummer van "Petah-jah" deze erkenning.

Thans schakelt coll. De Vries echter over op iets anders. "Maar", schrijft hij, "het fijne puntje (van hoeveel mensen in onze kring heb ik de laatste tijd al niet gelezen, dat zij ons "het fijne puntje" wilden duidelijk maken!) is dat zij Vrijmaking vandaag niet meer geboden achten". Daarover zou ik "angstvallig" zwijgen evenals over een verklaring afgelegd door ds. J. P. van der Stoel. Nu wil ik best, als dat moet, van gedachten wisselen over een verklaring van ds. Van der Stoel. Maar niet in dit verband. Die verklaring van ds. Van der Stoel is particulier, het gaat nu over de door alle O.B.-schrijvers ondertekende brief. In dit verband verwijt coll. De Vries mij tevens, dat ik thans een ander standpunt zou innemen als in de zaak-ds. Van der Schaft. De O.B.-schrijvers zouden in de O.B. hetzelfde standpunt innemen als deze predikant. Ik ontken dat. Ds. J. van der Schaft verklaarde tegenover de synodecommissie waarvan ik lid was: a. de leereenheid met de gebonden kerken is hersteld; b. de Herziene Kerkorde is principieel aanvaardbaar; c. de tuchtmaatregelen kunnen "mits daarover in christelijke geest gesproken is" aan de Here worden overgelaten (Acta Delfshaven, blz. 63). Op die gronden wilde ds. Van der Schaft zijn gemeente terstond heenleiden tot hereniging met de synodale kerken en hij wilde ruimte om daarvoor te werken. Dat bracht zijn gemeente in grote onrust, zodat zelfs geen huisbezoek kon worden gedaan en het heilig avondmaal niet kon worden gehouden. Op dit kardinale punt was de samenwerking met de kerkeraad verbroken en de rust en de eenheid der gemeente op het spel gezet. Het ging om het vergaderen van de gemeente "naar de maatstaf van Schrift en belijdenis" (Acta, Delfshaven, blz. 64). Uitdrukkelijk moet worden vermeld, dat de commissie (en de synode) nadrukkelijk uitsprak, dat het feit, dat ds. Van der Schaft niet wilde oproepen tot vrijmaking "op zichzelf geen grond is voor schorsing en het oordeel van afzettingwaardigheid" (blz. 62).

Staat de O.B. op dit standpunt? Het is nergens te lezen. De broeders schrijven nadrukkelijk in het gedeelte van de O.B., dat over "samenspreking" handelt, dat door beide partijen moet worden ingezien "hoe geen tucht mag worden bediend om eigen voorkeursmeningen te doen triumferen (dat ziet duidelijk op de binding aan de leeruitspraak) of om met negatie van art. 31 D.K.O. de kerkelijke orde te handhaven (de vonnissen)". Eerst als dat erkend is, is "ten principale" de "conflictsituatie" voorbij. Voor ds. Van der Schaft was ze reeds ten principale voorbij. Bovendien schrijven de broeders, dat wanneer de Tehuisgemeente onze kerken niet in een "reële" beslissingssituatie brengt, zij de Tehuisgemeente niet langer kunnen vasthouden. "U zou dan de grens passeren, zonder dat over de vrijheid van grensverkeer definitief geoordeeld kon worden". Het is duidelijk, wat de broeders hier bedoelen.

Hiermee is ook weerlegd, dat de broeders vandaag niet tot vrijmaking zouden oproepen. Ik begrijp wel, wat ds. De Vries daarmee bedoelt. Toch zou ik me liever anders en juister uitdrukken. Oproepen tot vrijmaking bedoelt uiteraard te zeggen, dat wij de leden van de synodale kerken en die kerken zelf, hebben op te roepen tot kerkelijke gehoorzaamheid, d.w.z. tot het wegdoen van wat ons kerkelijk scheidt. Maar zo'n oproep raakt evenzeer ons zelf en dat komt in die uitdrukking "tot vrijmaking oproepen" m.i. niet voldoende tot zijn recht. Die uitdrukking suggereert, dat wij al "klaar" zijn, maar de andere zijde niet. Wij zijn evenmin klaar, niemand is op het punt van het institueren van de kerk ooit klaar. Dat heeft K. Schilder ons voldoende geleerd. Wij moeten met Christus mee-institueren. Ik kan in 1944 kerkelijk ge-

Rookgordijn?

(Antwoord aan ds. W. G. de Vries)

In "De Reformatie" van 12-8-'67 beantwoordde ds. W. G. de Vries mijn artikel "Geraffineerd?" in "Opbouw" van 14 juli. Hij deed dit onder de titel "Rookgordijn". Ik volg in mijn antwoord de door hem in zijn artikel aangebrachte nummering.

1-2. Met zijn beschuldiging van raffinement, aldus coll. De Vries, bedoelde hij niet de O.B.-schrijvers als slechte mensen te kwalificeren. Hij wilde niet over het hart oordelen of over de bedoelingen. Deze beschuldiging wilde uitdrukken, "dat men argeloze zielen, zonder dat zij het doorzien, een voorstelling van zaken geeft die niet juist is". Nu valt het, dacht ik, met de argeloosheid van ons kerkvolk nog wel mee. Daar kunnen de reacties op de O.B. van getuigen! Maar dat daargelaten: geraffineerd optreden raakt altijd het hart. Volgens het woordenboek betekent geraffineerd: doorslepen, doortrapt, listig. Dat is een intentie van het hart. Als

coll. De Vries het hart van de O.B.-schrijvers erbuiten wil laten, moet hij deze beschuldiging terugtrekken. Dan moet hij een ander woord gebruiken en publiek tegen de broeders zeggen, dat hij met de beschuldiging "geraffineerd" te ver is gegaan, en dit niet laten weten langs een omweg.

3. Coll. De Vries schrijft nu: "Ik heb nooit gesteld dat de ondertekenaars de Vrijmaking in 1944 niet door God geboden achtten". Ds. De Vries is kort van memorie. In het artikel in "Petah-jah" van juni 1967, waaruit ik citeerde, schreef hij:

a. "De vrijmaking is vanuit eigen kring nog nimmer zo slecht en zo geraffineerd bestreden". Blijkens het door coll. De Vries te voren aangehaalde citaat van prof. Holwerda, ziet dat wel degelijk op de vrijmaking van 1944.

b. Vervolgens citeert mijn collega opnieuw prof. Holwerda: niemand in onze kring aarzeld "om de vrijmaking in onze kring

hoorzaam zijn geweest en de normen van de kerkvergadering hebben gehandhaafd, terwijl ik in 1967 zelf uitglijd. Wie in 1967 schorst en afzet met evidente schending van artt. 79 en 80 (Groningen-Zuid) moet evenzeer in de oproep tot vrijmaking worden betrokken. Het mes van de kerkelijke gehoorzaamheid snijdt naar twee kanten en ds. De Vries kijkt slechts naar één kant. Er is nergens in de O.B. te vinden, dat de broeders ongehoorzaam willen worden aan de historische normen en het historische fundament van de Gereformeerde Kerken in ons land n.l. de Heilige Schrift, de Drie Formulieren van Enigheid en de Kerkenorde, integendeel, daaraan willen zij de Tehuisgemeente in haar samenspreking binden.

4. Over de kwestie van de belijdenis kan ik kort zijn. Coll. De Vries schreef, dat de O.B.-schrijvers de **mogelijkheid** stellen, dat de gereformeerde belijdenisschriften niet overeenstemmen met het fundament van de algemene christelijke kerk. Hij concludeert daaruit, dat zij het mogelijk achten, dat de Gereformeerde Kerken met haar belijdenis boven de Schrift uitgaan. Maar dan geldt, aldus coll. De Vries, Gal. 1 : 9: wie uitgaat boven hetgeen geschreven is, is vervloekt. En wanneer de broeders menen, dat de gereformeerde belijdenisschriften minder dan de Schrift belijden, geldt het oordeel van Op. 22 : 19: wanneer iemand afdoet van de woorden der profetie dezes boeks enz. Het is duidelijk, dat coll. De Vries hier in de syllogismen terecht is gekomen en op grond van logische conclusies de broeders standpunten toedicht, die zij niet huldigen. Ds. Schoep heeft dat zelf nog eens duidelijk gemaakt ten overstaan van de particuliere synode van Noord-Holland:

"De geconstateerde vraagstelling stelt in geen enkel opzicht de inhoud van het Gereformeerd Belijdenis disputabel. Er wordt alleen gevraagd, terwijl men zelf gelooft, dat alle artikelen en stukken der leer in de Drie Formulieren van Enigheid in alles met Gods Woord overeenkomen, naar de verhouding van de Gereformeerde Kerken tot andere kerken als ware kerken in binnen- en buitenland, die op enig punt anders of minder belijden dan de Gereformeerde Kerken in Nederland".

Even verder zegt collega Schoep tevens: "Deze geconstateerde vraagstelling stelt ook het katholiek of algemeen karakter der Gereformeerde Belijdenis niet disputabel". Ik neem aan, dat ds. De Vries serieus moeite heeft met de geconstateerde vraagstelling, anderen hebben die ook. Maar waarom dan deze verzekering van coll. Schoep niet aanvaard? We doen onder elkaar toch geen spelletje: nietes-welles? Waarom vallen wij elkaar al maar lastig?

5. Waarom is coll. De Vries slordig en onbillijk in het citeren van de O.B.? De broeders schreven ten aanzien van het oecumenisme en de kwesties van het Schriftgezag in de gebonden kerken: "hier zal veel te toetsen en te bespreken zijn". Coll. De Vries maakt ervan; "er moet nog wat getoetst worden". Dat is iets anders, en doet onrecht aan de broeders. Ik erken, dat er bij de Gereformeerde Kerken (synodaal) ontwikkelingen zijn, die met zorg vervullen. Waarom vermeldt coll. De Vries niet, dat die zorg evenzeer het deel is van leidende figuren aan de andere kant? Men kan er prof. Herman Ridderbos in het "Gereformeerd Weekblad" herhaaldelijk over lezen. Men moet niet doen alsof er aan de andere zijde geen oog is voor deze tendenzen. Ze waren er trouwens al vóór 1944. Toch heeft dat onze kerken nooit verhinderd zich bereid te verklaren met de gebonden kerken samen te spreken, indien eerst een schriftelijke situatietekening werd gegeven. Prof. K. Schilder bepleitte in 1946 zelfs een eigen initiatief. Prof. Kamphuis verklaarde nog onlangs: "als de synodale kerken alle aparte formules zouden loslaten (moet daar straks soms bij: ook de vrijgemaakte kerken?, zie curatorenbesluit inzake de studenten) en alle schorsingen zouden herroepen, en we zouden samen terugkeren tot Schrift en belijdenis in leer, dienst en tucht en ze zich niet in de wereldraad van kerken laten opnemen, dan zouden we 1944 kunnen laten rusten". We staan soms minder ver van elkaar dan we zelf denken. Het was de grote fout van onze generale synode van Assen 1961, dat zij zich bepaalde tot een schriftelijk antwoord op

Utrecht 1959. Er zat in de besluiten van Utrecht 1959 een loslaten van bepaalde onderdelen van het complex van 1944. Een grondig voorbereide samenspreking had aan het licht kunnen brengen hoe de gebonden kerken als kerken over bepaalde zaken denken. Nu zitten we in onze kring met optimistische (de O.B.) en pessimistische (De Reformatie c.a.) schattingen inzake de overkant. Het schortte de synode van Assen aan goed kerkelijk beleid.

Tenslotte: met verbazing las ik de motivering van coll. De Vries inzake zijn preken voor de afgescheiden groep te Amsterdam. Coll. De Vries zegt dat hij de Tehuisgemeente schismatiek acht en "hèn wil steunen die dit schisma openlijk weerstaan". Dat is de reden van zijn preken in Amsterdam. Ds. De Vries doet zelf, wat hij in anderen veroordeelt. De classis Groningen sprak destijds uit de Tehuisgemeente niet te erkennen, omdat zij zich "meteen afgescheiden hebben", dat zij zich afscheiden "van de wettige kerkeraad en dus van de kerk te Groningen-Zuid" en dat dit is een doen "tegen de ordinantie Gods (art. 28 N.G.B.)". Had enige kerkelijke vergadering de kerkeraad van Amsterdam-C. onwettig verklaard? Gold hier de ordinantie Gods niet? Er waren te Amsterdam bezwaarde leden in de kerkeraad. Moesten die van de Here niet de kerkelijke weg gaan en de broeders te Groningen wel? In Groningen was sprake van een schorsing en afzetting, waarover geprocedeerd was tot en met de generale synode. De kerkelijke weg was daar ten einde toe afgewandeld. In Amsterdam was geen sprake van censuur, de broeders waren nog niet eens tot de classis gekomen. Men kon zich niet meer met de koers van de kerkeraad verenigen. Moet men zich dan meteen maar afscheiden? Ik ken elders wel broeders, die zich niet met de koers van een kerkeraad kunnen verenigen. Moeten die zich nu ook afscheiden? Waar blijven we zo in onze kerken? Ik kom nog eens terug op die zaak van ds. Van der Schaft, waar ds. De Vries het zo hartelijk mee eens is. Maar ds. Van der Schaft werd niet schorsingswaardig geacht door de generale synode, omdat hij zijn visie had op de besluiten van Utrecht 1959 (zie boven). De generale synode verwierp zijn bezwaarschrift tegen zijn schorsing en afzetting, omdat hij de gemeente te Murmerwoude verscheurde. Mocht ds. Van der Schaft dat niet en de broeders te Amsterdam (en elders) wel? Ik heb al eerder gezegd: sinds de generale synode van Delfshaven de afzetting van ds. Van der Ziel goedkeurde, hoewel die met schending van de kerkenorde geschiedde, heerst in onze kerken de regel: *salus ecclesiae suprema lex*, het heil van de kerk is het hoogste recht. In de zaak-Katwijk hielden alle "partijen" zich nog aan de aangenomen regels, sinds de zaak-Van der Ziel is het louter een kwestie aan welke kant men staat.

Ik zou willen, dat er enige bezinning kwam. Ik houd vol: substantieel zijn er tussen ons geen verschillen in de leer der zaligheid. Moeten wij eerst een aantal jaren als gescheurde kerken naast elkaar staan vóór er weer toenadering komt? Er komen andere tijden als dit vuur is uitgebrand en dan staan we bij de brokken. Als we eerst eens ophielden sneeuwballen naar elkaar te gooien, zoals nu weer ds. Hey doet over hetgeen de hoogleraren Veenhof en Jager schreven over de kerk. Heeft K. Schilder ons niet geleerd, in navolging van Calvijn, dat we over de kerk "bifariam" kunnen spreken? Hij maakte dat duidelijk door te onderscheiden tussen *coetus* en *congregatio*. Zulke sneeuwballen smelten natuurlijk weg in de zon van nadere argumentatie en bezinning. Intussen kunnen ze hard aankomen en builen maken.

Het moge ds. De Vries uit het bovenstaande duidelijk geworden zijn, dat ik niets wens te verdoezelen. Ik wil "alle factoren in rekening brengen", zoals prof. Schilder in het laatst van zijn leven bepleitte. De broeders schreven in de O.B. méér dan coll. De Vries in "Petah-jah" en "De Reformatie" vermeldde. Als hij dat meerdere in rekening brengt, zal zijn oordeel milder en billijker zijn, blijven ongegronde beschuldigingen als "geraffineerd" en "rookgordijn" in de pen, en kan er een broederlijk gesprek over de moeilijkheden komen, zoals b.v. in Delfshaven mogelijk was. Nogmaals: waarom kan dat elders niet?

Enschede.

R. H. Bremer

TE BERDE

In het verslag van de vergadering van de deputaten-curatoren van de T.H. Hogeschool d.d. 6 juli 1967 stond te lezen onder de ingekomen stukken dat er brieven waren binnen gekomen van Prof. Kamphuis en drs. Lettinga, een brief van Prof. L. D. En een brief van de raad van de Gereformeerde kerk te Kampen, scriba J. Bos, welke stukken alle betrekking hebben op de in de kerk te Kampen ontstane situatie. Dan volgt er letterlijk:

"met grote droefheid en verontrusting hebben deputaten-curatoren van de uit deze missives blijkende situatie kennis genomen. Hoewel door-drongen van de grote ernst van deze situatie voor de Hogeschool, de hoogleraren, lectoren en studenten, achten deputaten-curatoren zich niet bevoegd de situatie in de Kerk te Kampen te beoordelen, daar deze beoordeling uitsluitend aan de kerkelijke vergaderingen toekomt. Mede als gevolg van de afwezigheid van enige hoogleraren in deze vakantietijd is het thans niet mogelijk tot een verantwoorde beoordeling te komen van de door het gebeuren in de Kerk van Kampen voor de Hogeschool ontstane situatie.

Deputaten-curatoren zijn voornemens maandag 21 augustus 1967 over een en ander een bespreking te houden met alle docenten der Hogeschool...

Amelink

Zij roepen de voorbede in van alle Kerken en kerkleden voor de Hogeschool der Kerken in deze kritieke periode van haar bestaan of het de Here moge behagen deze planting van Zijn hand in stand te houden en de eendrachtige samenwerking van alle die aan haar verbonden zijn, te herstellen, ook door eenheid van samenleving in Zijn Kerk".

In het verslag van een vergadering van ditzelfde college van 16 augustus lezen we:

"De vergadering komt in zoverre terug op haar besluit van 7 juli 1967 (...) dat deze bespreking niet op de vastgestelde datum zal worden gehouden, maar dat eerst aan de docenten schriftelijk enkele vragen zullen worden gesteld".

Deze verslagen doen vanzelf enkele vragen opkomen. In de eerste plaats: waarom is die vergadering van 21 augustus niet gehouden? Of waarom kon die vergadering niet gehouden worden? In de tweede plaats: welke vragen werden er gesteld aan de docenten? Werden dezelfde vragen gesteld aan alle docenten?

De eerste vraag weegt me het zwaarste. Immers aan alle kerken en kerkleden werd gevraagd te bidden of de Here de Hogeschool als planting van Zijn hand in stand wilde houden. Dat verzoek tot voorbede werd tegelijk gedaan met de mededeling: op die en die datum zullen alle betrokkenen samen spreken om tot de noodzakelijke voortzetting van het werk te komen. Ik heb gebeden voor het welslagen van die vergadering. Later moet je dan horen: we hebben die vergadering toch maar nit gehouden. Het minste waarop de kerkleden en de kerken dan toch wel recht hebben is geïnformeerd te worden over de redenen, waarom die vergadering niet gehouden is. Het is zeer vreemd dat in een tamelijk uitvoerig verslag juist dat niet meege-deeld wordt. Wilden de curatoren niet meer? Wilden de docenten niet? Of wilden sommige docenten niet?

Er was hoop in mijn hart. Want dr. Bremmer heeft gelijk, als hij stelt dat in vijf minuten de meeste mis-verstanden opgeruimd kunnen worden. En als een zulk hoog college in onze kerken gaat spreken, dan zou men iets goeds kunnen verwachten. Waarom is er niet gesproken? Of komt die vergadering nog?

Opnieuw geweerd

(I)

De situatie verscherpt

De ongewone en in de geschiedenis der Gereformeerde Kerk(en) sinds de Reformatietijd nimmer voorgekomen daad van de wering van een afgevaardigde door andere afgevaardigden ter generale synode heeft in onze kerken ernstige spanning opgeroepen. Deze wering toch geschiedde vanwege de ondertekening door de betrokken afgevaardigde — ds. B. J. F. Schoep — van de zgn. Open Brief. En van deze Open Brief sprak de generale synode in eerster instantie uit, dat daardoor de inhoud en het katholiek of algemeen karakter van de belijdenis van De Gereformeerde Kerken in Nederland disputabel wordt gesteld. De ondertekening ervan verdroeg zich niet met de betuiging van instemming met de belijdenis.

Zo werd niet alleen ds. Schoep door deze uitspraak getroffen, maar ook de andere ondertekenaars, voorzover predikanten, een twintig stuks. Vandaar vooral de spanning in de kerken. Een spanning, die reeds tot een tweetal breuken heeft geleid, en tot een schorsing van een ondertekenaar.

Voor de tweede maal heeft nu de generale synode besloten ds. Schoep niet te ontvangen. Dat geeft aan de hele zaak een zwaarder accent. De particuliere synode van Noord-Holland, voor deze zaak bijeen geroepen, heeft getracht de generale synode duidelijk te maken, dat haar handelwijze kerkrechtelijk niet geoorloofd was en dat de Open Brief geen disputabel-stelling van de belijdenis inhield; ze heeft daarbij verklaringen van ds. Schoep overgelegd, waaruit dit bleek en waaruit duidelijk werd dat hij zich algeheel stelt op de basis van de Drie Formulieren van Enigheid; dit alles heeft niet mogen baten.

De generale synode hield voet bij stuk en spreekt nu zelfs van een disqualificatie van de belijdenis in de Open Brief, ja zelfs van een disqualificatie van de inhoud van de belijdenis en van een breken van haar kracht als akkoord van kerkelijke gemeenschap.

Dat is nog wel wat scherper.

Het werpt weer wat meer hout op het vuur, dat de laatste tijd lustig brandt.

De methode

De generale synode volgt in het lange stuk, dat de hernieuwde wering van ds. Schoep als noodzakelijk in het licht moet stellen, een bepaalde methode.

De particuliere synode van Noord-Holland had haar voorgelegd dat er in de Open Brief een bepaalde vraagstelling aan de orde komt, nl. of slechts van ware kerken van Jezus Christus gesproken kan worden, waar de volheid van onze gereformeerde belijdenis gevonden wordt en ook op geen enkel punt maar enigszins anders beleden wordt. Zij had dat niet zelf bedacht, maar dit in de Open Brief gelezen, nadat ds. Schoep dat ook zo in zijn Verweerschrift haar had voorgelegd.

Maar wat zegt nu de generale synode?

Zij zegt: Ja, ja, die vraagstelling komt althans zo ongeveer óók in de Open Brief voor. Maar we laten ons niet verschalken. Het is niet de enige en zelfs niet de eerste vraag, die daar gesteld wordt. "Die eerste vraag is en blijft: valt het fundament van De Nederlandse Gereformeerde Kerken ook samen met het fundament van de heilige, algemene Christelijke Kerk?"

Ik citeer hier het Gereformeerd Gezinsblad van 28 augustus.

Die eerste vraag, daar zit alles op vast!

De tweede vraag, nl. die naar de verhouding tot binnenlandse en buitenlandse kerken, die op enig punt anders of minder belijden, als ook ware kerken..., zij roept ook wel bedenkingen op, maar op die eerste vraag zit alles vast, want daarbij wordt de mogelijkheid van een ontkennend antwoord open gelaten.

En hier "kan onmiddellijk en zonder nadere bewijsvoering geconstateerd worden" dat de inhoud en het katholiek karakter onzer belijdenis disputabel wordt gesteld.

Dit is de methode van de generale synode, waarop men goed moet letten om haar oor-

deel recht te kunnen overwegen.

Zij maakt de eerste vraag los van de tweede en stelt haar op zichzelf. De eerste vraag: Valt het historisch fundament onzer kerken samen met dat van de algemene kerk, en de tweede: Hoe is de verhouding onzer kerken tot andere, die minder of op enig punt anders belijden.

En dan maakt zij met de eerste vraag, omdat daarop een ontkennend antwoord mogelijk wordt geacht, korte metten: De inhoud der belijdenis wordt er door gediskwalificeerd en haar kracht als akkoord van kerkelijke gemeenschap wordt er door gebroken.

Dat de eerste vraag heenleidt naar en in onlosmakelijk verband staat met de tweede en dat het om die tweede vraag hier te doen is, daaraan gaat de generale synode voorbij. De particuliere synode had haar dit duidelijk laten zien. Ds. Schoep, zo erkent de g.s. zelf, heeft duidelijk gesteld, dat in de Open Brief alleen die tweede vraag aan de orde is en daarin lag opgesloten dat de eerste vraag slechts een inleidend karakter droeg en dat haar nadere bedoeling in de tweede uitkwam en daarnaar moest verklaard worden, maar dit heeft niet mogen baten.

Die eerste vraag, zegt de synode, daar gaat het ons om.

Ze leest die los van de tweede en zegt: volkomen fout, disqualificatie van de belijdenis.

Als er zo iets aan de hand is in wereldse aangelegenheden, zegt de volksmond: Barber-tje moet hangen.

Wie zó de Bijbel leest kan tot allerlei ketterse stellingen komen.

De vraag op zichzelf

De eerste vraag op zichzelf stellen los van de tweede is dus onjuist en ongeoorloofd.

G. Janssen

De generale synode heeft dit gedaan en komt zo klaar met haar oordeel, dat een radicale veroordeling is, volgens haar mogelijk zonder bewijsvoerende redenering; onmiddellijk.

Maar laat ons de zaak ook eens zelf bekijken.

Ieder vraagt zich opnieuw af "of het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken ook samenvalt met het fundament van de heilige, algemene, Christelijke Kerk." Als er nu eens stond: "Of het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken ook overeenstemt met het fundament van de heilige, algemene, Christelijke Kerk". Als m.a.w. het woord "samenvalt" er niet stond maar het woord "overeenstemt". En als dan de generale synode haar veroordeling had gegeven op zo radicale wijze, omdat de mogelijkheid van een ontkennend antwoord is opengelaten.

Dán was het gemakkelijker dat oordeel bij te vallen, hoeveel bezwaar er ook nog gevoeld zou worden dat zij deze vraag op zichzelf stelde en beoordeelde. Want men mag nooit iemands woorden en zinnen op zichzelf beschouwen, los van het verband, waarin ze gebruikt worden.

Maar er staat nu eenmaal niet: "overeenstemt", maar "samenvalt".

Daar valt allereerst op te letten.

De generale synode acht op deze vraag maar één antwoord mogelijk: disqualificatie van de belijdenis.

In zijn rede te Amsterdam gehouden en in "De Reformatie" gepubliceerd (nummer van 22 juli jl.) heeft ds. J. Douma gezegd:

"Op deze vraag is m.i. een wettig tweërlei antwoord mogelijk.

Het eerste antwoord luidt...

Het tweede antwoord luidt echter, dat de beide fundamenten niet samenvallen. De vloer van mijn huiskamer rust niet op het gehele fundament van mijn huis in deze zin, dat zij het totale fundament beslaat. Zo vallen de drie formulieren ook niet samen met de Heilige Schrift. Hoe zou ooit een confes-

sie, waarin mensen de Schrift naspreken, de inhoud van de Schrift volkomen hebben opgezogen?"

Nu is, dacht ik, dr. Douma op het ogenblik nog een onverdacht getuige.

Wat hij hier zegt weerspreekt het oordeel der synode geheel.

Ik weet wel, dat hij daarna ernstige kritiek heeft op wat er verder gezegd wordt in de Open Brief, nl. "(zo neen) hoe heeft dan dit historisch fundament in eigen gemeenschap en daarbuiten te functioneren?"

Maar dat is iets anders dan bij de generale synode het geval is: die is klaar met haar vernietigend oordeel zonder bewijsvoerende redenering omdat het antwoord volgens de Open Brief ook ontkennend kan luiden. Ontkennend **zonder meer**.

Nu, dan moet dr. Douma ook voor de bijl!

Misschien mag ik hem voor die tijd nog even helpen en we laten daarbij even de generale synode met rust: de vraag hoe bij een ontkennend antwoord op de gestelde vraag de belijdenis naar binnen heeft te fungeren kan met recht gesteld worden. Het betreft dan nl. de kwestie van de tolerantie, wanneer niet het hart van het evangelie dodelijk getroffen wordt, om in zijn eigen terminologie te spreken. Hij is nl. van oordeel, dat een predikant bezwaar kan hebben tegen een onderdeel van de belijdenis, waarbij niet het hart uit het evangelie weggesneden wordt. Dan moet er volgens hem volgen: afzetting, zonder dat zulk een predikant echter het avondmaal wordt ontzegd, wanneer hij over de controverses belooft te zwijgen. Dat is nu een kwestie van functionering van de belijdenis: niet ongenueanceerd en generaliserend in de zin van: er is een afwijking, dan afzetting en uitbanning zonder meer. Dat laatste kan toch immers ook het geval zijn! Maar ook valt de vraag te overwegen of er geen gevallen kunnen zijn, waarin tolerantie geoefend wordt in dien zin, dat de betrokken predikant zijn ambt blijft behouden, mits hij over zijn persoonlijk gevoelen zwijgt en de zuiverheid der leer niet in gevaar komt. De laatste uitdrukking is te vinden in synodale acta, waar deze handelen over zulk een tolerantie!... Oude Acta bedoel ik, die uit de zgn. bloeitijd!

Maar om tot de generale synode zelf terug te keren: in haar boude oordeel over de eerste vraag, die is en blijft, zit weinig voorzichtigheid. Een generale synode moest zich niet zo verschrikkelijk blameren.

Wanneer in deze vraag, onder fundament Gods woord verstaan moet worden, moet met dr. Douma gezegd worden: "Zo vallen de drie formulieren ook niet samen met de Heilige Schrift. Hoe zou ooit een confessie, waarin mensen de Schrift naspreken, de inhoud van de Schrift volkomen hebben opgezogen?"

Historisch fundament

In de door de synode zo verwerpelijk geachte zgn. eerste vraag wordt gesproken van het "historisch" fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken. De particuliere synode van Noord-Holland heeft daarin gelezen: "de in de historie ontstane en door historische omstandigheden in het leven geroepen Drie Formulieren van Enigheid" en zo opgevat houdt naar haar mening deze uitdrukking geen enkele disqualificatie in.

De generale synode acht dit een verschonende interpretatie, die zich echter niet verdraagt met wat de Open Brief zelf zegt. Zij gaat nu letten op het verband en dan is er volgens haar wel van een disqualificatie sprake. Want de Open Brief zegt, dat het reformatorisch volksdeel zich eens liet vergaderen op het fundament van Gods Woord en de Drie Formulieren van Enigheid, maar nu worden wij met ons vaak klein vaderlands gedoe als Gereformeerde Kerken weggeroepen naar het niveau van de wereldkerk. En op dit niveau rijst nu de vraag, of het historisch fundament van de Nederlandse Gereformeerde Kerken ook samenvalt met het fundament van de heilige, algemene, christelijke kerk.

Hierin ligt dan het bewijs, dat de p.s. van Noord-Holland de uitdrukking "historisch fundament" verschonend interpreteert en dat er een disqualificatie in ligt.

Zijn deze dingen alzo?

Ik merk allereerst op dat de woorden "wij met ons vaak klein vaderlands gedoe" hier ingesmokkeld zijn. Zij staan in de Open Brief niet in dit verband, maar volgen later. Als men citeert moet men het goed doen en

niet wat later staat op een vroegere plaats zetten. Al te gemakkelijk verschuift men zo gedachten en geeft men een bepaalde kleur aan wat ter plaatse gezegd wordt.

De tegenstelling tussen "eens" en "nu", zoals de synode die stelt, is ook niet juist. De Open Brief zegt: Wij schrijven nu vanuit de kerkelijke situatie in het jaar 1966 en dat is die van gescheurdheid van het reformatorisch volksdeel in Nederland, dat zich hier eens liet vergaderen op het fundament van Gods Woord en de drie formulieren van enigheid enz.

Dat hier met dit "eens" niets denigrerends wordt bedoeld blijkt afdoende uit wat aan de drie formulieren vooraf gaat, nl. Gods Woord. Het reformatorisch volksdeel liet zich eens vergaderen op het fundament van Gods Woord en de drie formulieren.

In zijn gescheurdheid zoekt het naar de grenzen van zijn kerkelijke gemeenschap. Dat zal hier zoveel betekenen als: waar is nog van kerk te spreken?

Tevens komt heel de wereld in ons gezichtsveld door de huidige communicatiemiddelen, want de wereld is klein geworden, aldus de Open Brief verder.

En dan volgt er niet: En NU komt de vraag op of het historisch fundament van onze kerken ook samenvalt met dat van de algemene kerk, maar: ieder vraagt zich dat OPNIEUW af.

De OUDE vraag krijgt nieuwe klem, wil dit in het verband zeggen.

De oude vraag, want reeds in de reformatietijd was deze vraag aan de orde: die van de verbindbaarheid van eigen "nationale" belijdenis voor andere kerken, met name die in het buitenland. Tegenover de Lutherse heeft in dit opzicht Ursinus zich krachtig teweergesteld. Zij wilden de ganse Christelijke kerk binden aan de Augsburgse Confessie. Ze hielden elk, die daarvan ook maar in het geringste afweek voor een ketter. En zulk een beschouwden ze als vervallen van elke gemeenschap met de kerk van Christus. Naar de samenvatting van dr. A. D. R. Polman in "Onze Nederlandsche geloofsbelijdenis" zegt Ursinus in zijn desbetreffend boek, dat alle kerkelijke geschriften niet door God zijn gedictieerd, maar door overweging en raad van mensen geschreven. Zij bevatten Gods Woord wat de stof aangaat maar met de conditie, dat zij van het Woord niet afwijken. Zij kunnen nooit zonder exceptie aanvaard, daar ook grote en vrome mannen er vaak iets menselijks bijvoegen. Hun gezag ligt in hun overeenstemming met Gods Woord.

Hij maakt dan onderscheid tussen Symbolen en Confessies. Onder de eerste verstaat hij de Catholieke Symbolen der algemene Christelijke Kerk als de twaalf artikelen enz. Hun zuiverheid is door vele eeuwen onderzocht en steeds gehandhaafd. Daarom zijn ze een onbeweeglijke norm van geloof en waarheid voor de ganse kerk, krachtens klaarlijkkelijke overeenstemming met de Heilige Schrift. Zij verplichten alle christenen tot het eind der wereld tot volledige toestemming.

Daarvan onderscheidt Ursinus dan de confessies der particuliere kerken. Deze zijn niet opgesteld om aan alle kerken hun vrijheid te ontnemen om ook zelf hun confessies uit te geven. Aan al hun woorden en gezegden kunnen niet alle kerken verbonden worden, zodat zij, als zij ze niet onderschrijven, zelfs geen Christenen meer zouden zijn. Wel binden zij ieder in de eigen kerken.

De generale synode is er daarom allerminst in geslaagd de interpretatie van het woord "historisch", zoals de p.s. van Noord-Holland die gaf, te ontzenuwen. Deze interpretatie was recht en billijk. Een andere is ook niet mogelijk.

Een andere lijkt me ook niet geoorloofd te proberen, nadat ds. Schoep in zijn Verweerschrift, waarvan het desbetreffend citaat de synode is toegezonden, heeft geschreven: Binnen deze vraagstelling houdt men het algemeen of katholiek karakter van het Gereformeerd belijden vast om er kerken, die minder of op enig punt anders belijden, mee te dienen, opdat zij ook de volheid en zuiverheid van het Gereformeerd belijden naar de Schriften mogen ontvangen".

De eigenlijke zaak ontweken?

Onder ad. 3 van A. poneert de generale synode dat de p.s. van Noord-Holland de eigenlijke zaak heeft ontweken, nl. wat in de eerste vraag — nu welbekend — bedoeld wordt

met het fundament van de algemene, christelijke kerk. Dat is volgens de generale synode de eigenlijke zaak, omdat het gaat om de eerste vraag: Want over die vraag heeft de synode geoordeeld, dat het een disputabel stellen van de belijdenis is.

Dat zullen we dan nu maar aannemen, hoewel het in het eerste besluit van de synode niet uitdrukkelijk wordt gezegd.

Wat wordt in die eerste vraag nu met het fundament bedoeld?

Daar gaat het om, zegt de generale synode.

En dat heeft de p.s. in de mist gelaten; ds. Schoep in zijn verweer eveneens, al was het voor hem ook een zaak van eerlijkheid geweest hier opheldering te verschaffen. Zijn eerlijkheid wordt hier dus in geding gebracht.

De g.s. kan alleen maar tot deze foutieve probleemstelling komen omdat zij de zgn. eerste vraag op zichzelf stelt los van de tweede nl. die naar de verhouding tot kerken, die minder vol of op enig punt iets anders belijden. Dan wordt de vraag wonderlijk en bevreemdend en zal ieder vragen: Wat wilt u?

Het is wel duidelijk, dat de commissie, die dit besluit de g.s. heeft voorgelegd te rade is gegaan bij wat prof. Kamphuis in De Reformatie geschreven heeft. Men moet de hoogleraar hierover eens lezen! We kunnen, schrijft hij in het nummer van 24 juni jl., de kerken in het buitenland er rustig buiten laten; de vraagstelling is, zo kan men hoogstens zeggen, óók m.h.o. op zulke kerken geformuleerd, maar we kunnen ze er rustig buiten laten als we aan de weet willen komen wat hier bedoeld wordt, want daarover gaat het de Open-brief-schrijvers in ieder geval niet alleen. Zelfs als die kerken helemaal niet in het vizier zouden zijn, dan blijft de vraagstelling; ze is helemaal niet noodzakelijkerwijs geformuleerd met het oog op anders gereedige belijdenissen van buitenlandse of binnenlandse kerken.

Dit is verdraaiing van de werkelijkheid.

Uit heel het verband, zoals ik dat al geciteerd heb is duidelijk, dat de verhouding tot andere kerken de brieven schrijvers tot deze vraagstelling heeft gebracht: er aan vooraf

gaat de kwestie van de gescheurdheid van het reformatorische volksdeel; het zoeken naar de grenzen van zijn kerkelijke gemeenschap, het gestuwd worden naar het niveau van denken in wereldproporties. Dan komt de "eerste" vraag en deze wordt met "zo ja" gekoppeld aan de verhouding tot andere kerken.

Puur kwaadwillige verdraaiing van de werkelijkheid, of ongelooflijke verblindings. En dan volgt daar de exegetische van de eerste vraag:

"Het is de vraag nog maar, of de leer van de drie formulieren van enigheid wel samenvalt met de christelijke leer." Ver gedrukt.

In De Reformatie van 24 juni jl.!

De p.s. heeft de eigenlijke zaak ontweken, schrijft de generale synode. Maar zij komt tot deze onrechtmatige beschuldiging, omdat zij in navolging van prof. Kamphuis de "eerste" vraag op zichzelf stelt, los maakt van wat er aan vooraf gaat en wat er op volgt en zo het rechte gezicht op de zaak heeft verloren.

De eenvoudige zin der woorden is, of alles in de Drie Formulieren van Enigheid zo fundamenteel is en precies zo gezegd is, dat kerken, die een minder vol uitgewerkt belijden hebben of op enig punt enigszins anders belijden, de naam van ware kerk niet verdienen en wij daarom in geen enkele verhouding tot ze kunnen treden.

Ds. Schoep mag die vraag zelfs niet stellen; dr. Douma mag in De Reformatie rustig spreken van bezwaren van een predikant tegen een onderdeel van de belijdenis, die het hart van het evangelie niet dodelijk treffen, zodat hij wel kerklid kan blijven en aan het avondmaal gaan, mits hij over zijn gevoelen zwijgt.

De Bijbel schrijft geen wetenschappelijke taal, dat moet men bij de exegetische bedenken. Ds. Schoep doet het evenmin. Maar in het verband is de zaak duidelijk. Het woord "fundamenteel" heeft hier in elk geval iets te maken met fundamenteel. Een ander spreekt b.v. over het hart van het evangelie.

Over de verdere uitspraken van de generale synode iets in een volgend artikel.

Intrekking niet van één kant

Er wordt van verschillende kanten aangedrongen op intrekking, op terugnemen, van de bekende "open brief". Met "verschillende kanten" bedoel ik niet de beide kanten die in de discussies rond deze zaak als het ware als fronten tegenover elkaar zijn waar te nemen. Merkwaardig is dat, zó gezien, de roep om terugnemen van de O.B. maar van één kant komt, van de kant dergenen die vrede zoeken en daar iets voor over hebben. Zij hopen dat terugnemen van de O.B. de spanning zal verminderen en de kans dat we elkaar vinden zal doen toenemen. Zij hopen met name dat misverstanden zullen verdwijnen die blijken uit interpretaties van passages uit de O.B. vanwege de bestrijders, die door de schrijvers er van unaniem als niet strokende met hun bedoelingen (zullen) worden verworpen.

Die roep om intrekking komt dus niet van degenen die de open brief verwerpelijk achten om zijn inhoud, maar veeleer van zulken die de inhoud van die brief wel voor hun rekening zouden durven te nemen. Een laatste mij onder ogen gekomen dergelijke roep om intrekking lees ik in Opbouw van 1 september jl., en wel in een op blz. 166 geplaatste repliek van br. J. Werkman te Kampen op een reactie van ds. Amelink op een eerder door hem ingezonden bijdrage.

Ter illustratie dat ook in het verleden in de geschiedenis der kerk het terugnemen van een document dat men op zichzelf niet verwerpelijk vond wel eens met goede vrucht, althans goed gevolg heeft plaatsgevonden, wijst hij op het terugnemen van het reglement van 1869 door de afgescheidenen, waardoor een struikelblok werd weggenomen op de weg naar de vereniging met de dolerenden, die in 1892 een feit werd.

Nu is het argumenteren met voorbeelden — en daarop is men bij het illustreren met voorbeelden toch eigenlijk uit? — altijd een riskante zaak. Als situaties, feiten en omstandigheden niet vergelijkbaar zijn haalt het ook niets uit. Zo is het met het argument,

met de illustratie van br. Werkman. In de jaren vóór 1892 was er onderling vertrouwen en een oprecht begeren van beide kanten om elkaar te vinden. Voorts sloot de bereidheid der afgescheidenen om het reglement van 1869 in te trekken de bereidheid in om het te wagen zonder zulk een basis voor presentatie bij de overheid, wat later bleek geen gevaarlijk waagstuk te zijn. Men had het tevoren slechts om praktische redenen nuttig geacht, maar het nimmer een principiële plicht geoordeeld om het vast te stellen.

☆☆☆

Laten we echter niet vergeten hoe de open brief geboren is, zeker niet ontijdig, in de zin van: te vroeg. Er was na een schorsings- en afzettingsprocedure die spótte met de meest elementaire beginselen en bepalingen van het gereformeerde kerkrecht, en na een uiterst geduldig appèl van ds. A. van der Ziel en van anderen, waarbij, naar het voorbeeld van 1943-44 steeds gevraagd werd om aanwijzing van de openbare grove zonde, die deze predikant naar artt. 79 en 80 D.K.O. schorsings- en afzettingswaardig maakte, tenslotte door de generale synode van Rotterdam-Delfshaven met 14 tegen 13 stemmen een uitspraak gedaan waarin die vraag geenszins werd beantwoord, maar zonder aanwijzing van die zonde werd beslist dat die schorsings- en afzettingswaardigheid bestond, wat moest inhouden dat de man iets had gedaan dat hem voor de wereld eerloos maakte en dat een gemeen lidmaat de afsnijding waardig zou maken. Met 14 tegen 13 stemmen. En tóen pas, na jarenlang geduld, nadat die synode-uitspraak in een afzetting van ds. Van der Ziel was gehonoreerd, had een aantal leden van zijn gemeente, geheel naar het voorbeeld van de jaren 1944-1945 gezegd dat de synode ze nog meer kon vertellen. Ze hadden zich als dolerende gemeente rond ds. Van der Ziel geschaard, dolerende, klagende over de breuk, zonder er aan te denken de vergade-

ring dergenen die hen tegenstonden valse kerk te noemen, zoals tegenwoordig geschiedt, bijvoorbeeld in Amstelveen niet tegenover schorsers en afzetters, maar tegenover kerkeraden en gemeenten die men op gezag van niemand meer dan Kamphuis in de steek liet.

En toen had die nieuw georganiseerde gemeente rond ds. Van der Ziel, die Tehuis-gemeente, zich bewust van het kerkverband, zich gemeld bij alle zusterkerken, haar situatie uiteengezet, en gevraagd om begrip, praktische hulp en voorbede.

Daarop nu verscheen de **open brief**, gericht aan de Tehuis-gemeente, niet als een formeel antwoord op haar brief die aan de zusterkerken was gericht, maar geschreven door vijftientig predikanten en anderen materieel wel als een antwoord op haar appèl op het broederhart. Zij begonnen na gereleveerd te hebben dat de kerkeraad van Groningen-Zuid een maand na de brief van de Tehuis-gemeente alle kerken voor de "schismatieke actie" van deze gemeente gewaarschuwd had en haar op het hart gebonden had deze gemeente niet met praktische hulp en zeker niet met voorbede te omringen met de volgende **moedige verklaring: "Onze kerken werden aldus voor een keuze geplaatst: U wel of geen hulp bieden; wel of niet voor U bidden. Wij hebben onze keuze gemaakt. Wij willen U in broederlijke gemeenschap bijstand bieden en U in onze gebeden gedenken. En wij willen daarvan in deze Open Brief publiek rekenschap geven, omdat Uw zaak zelve een publieke zaak is."**

☆☆☆

Wie kan in ernst geloven dat "intrekking" van de O.B. met behoud van de daarin neergelegde overtuiging in de heden bestaande sfeer ontspanning kan brengen? De sfeer waarin destijds het reglement van 1869 werd weggedaan is er vandaag niet; laten we de Here bidden om door Zijn Geest zulk een sfeer onder ons weer te scheppen; pas als het oud vertrouwen er weer is zal over intrekking van de O.B. te denken zijn, maar dan zal het niet meer nodig zijn. Het is overigens niet zo, dat de O.B. een struikelblok is zonder positieve betekenis; het was een antwoord op een noodkreet uit het broederhart in Groningen. Intrekking zou betekenen dat de Tehuis-gemeente wederom in hoogstens haar hemd kwam te staan, voorzover het van mensen afhing.

Zou intrekking tot gevolg hebben dat één de schrijvers toegedichte kwalijke bedoeling hun niet meer zou worden nagehouden? Ik kan de gedachte slechts naïef achten als ik er kennis van neem uit welke geest van onwelwillendheid de brief gelezen en geïnterpreteerd wordt. Hoe weinig bereidheid er is om voor een andere interpretatie dan die van Kamphuis ook maar enige mogelijkheid te zien. Ik zelf ervoer dat in een gesprek met een predikant; en toen ik veronderstelde dat hij toch ten minste veel te zwaar gesproken zou achten wat van ds. Lok in de O.B. geciteerd wordt "Wil de zaak van Jezus Christus nog een toekomst hebben in ons land, dan zullen degenen die bij deze zaak betrokken zijn, elkander vóór alles hebben te vinden in de benoeming en waardering van dat wat in 1944 in Nederland is geschied binnen de Gereformeerde Kerken", toen was de reactie dat ik dat niet zo moest verstaan als ik deed. Ik vraag mij in gemoede af hoe dát nu op meer dan één wijze verstaan kan worden. Men wil het één alleen maar zo interpreteren dat het goed is, en het andere alleen maar zo dat het verkeerd is. Zolang die geest niet verandert kun je intrekken naar hartelust, met verloochening van de broeders in Groningen, het zal geen zier helpen. Trouwens, het hart dat dát zou lusten, waarop zou dat uit zijn?

Er zal van de andere kant héél wat ingetrokken, teruggenomen moeten worden eer we kunnen geloven dat er een basis is waarop terugneming van ook iets van onze kant mogelijk heilzaam zal kunnen werken. Bijvoorbeeld zo'n zinnetje als van ds. Lok zal moeten worden teruggenomen als ál te zot; dat hoeft niet formeel, maar men zal moeten inzien dat het toch te gek is om los te lopen te menen dat het van de **eensgezindheid** in de **benoeming en waardering van 1944** zal afhangen of de **zaak van Jezus Christus in ons land nog toekomst zal hebben**. Als ik zo-

iets lees of hoor ben ik geneigd te denken: Die in de hemel woont zal lachen. Men verliest zo toch alle proporties uit het oog. We zijn er trouwens al jaren lang sterk in om forse taal te spreken met de gedachte: "God wil het". We hebben vandaag gemakkelijk praten, en dus doen we het. 450 jaar geleden was het anders, toen sprak men, tegen de achtergrond van de brandstapel, niet zo vlot, maar wát men als belijdenis naar Gods Woord handhaafde had dan ook veel grotere kans (ik spreek nóg voorzichtig!) met dat Woord te stroken en daardoor geëist te worden. Vele krasse woorden van vandaag zouden uiterlijk aan de voet van de brandstapel herroepen worden. Ze moeten eerder herroepen worden, ja ongesproken blijven, in plaats dat men verlangt dat ieder ze naspreekt, met kerkelijke sancties vooral tegen **dominees** die het niet doen.

☆☆☆

Hier zit ook een bron van zorg omtrent de ernst van het leven in de kerk; men zegt te strijden vooral voor de handhaving van de

Prof. Mr. H. D. van Wijk

belijdenis omtrent de kerk, en ondertussen breekt men haar eenheid uiterst lichtvaardig. In 1944 hebben we van de uitwerpende kerken gezegd: op hun standpunt omtrent de kerk is begrijpelijk dat ze zeggen: als je 't met ons niet eens kunt zijn, ga dan elders of begin voor je zelf, maar dat standpunt is dan ook verkeerd. Tragisch is dat het nu in onze kerken op dezelfde wijze gaat; men forceert breuken op het lichtst, terwijl men, als men de belijdenis omtrent de kerk ernstig nam, met artikel 27 N.G.B. voor ogen, in woord en daad moest besteffen dat de samenleving, ten koste van misschien héél veel moeite, gehandhaafd moet worden behalve met degenen van wie men niet kán aannemen dat het ware Christ-gelovigen zijn, die al hun zaligheid verwachten in Jezus Christus, die gewassen zijn door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest. Als men eens ging beseffen dat de belijdenis **dit** woord over de kerk voorop stelt, dan zou men misschien ook artikel 28 N.G.B. eens wat beter gaan verstaan.

Ik wil maar zeggen: er moet héél wat teruggenomen worden, heel wat woorden en heel wat daden, maar daar is de open brief niet bij, althans voorlopig nog lang niet. De schrijvers van de open brief en zij die met hen eens geestes zijn hebben te lang gezwegen, uit overmaat van geduld en van begeren de vrede te bewaren. Kamphuis c.s. hebben **die** overmaat zeker niet, wel vele andere

☆☆☆

Misschien zegt een lezer zo langzamerhand: je schijnt iets tegen Kamphuis te hebben. Dat heeft hij dan goed begrepen. Ik houd niet van scheurmakers, en collega Kamphuis is een scheurmaker van formaat. Ik heb het recht lief, zelfs het kerkrecht, en collega Kamphuis verkracht het gereformeerde kerkrecht zeer intensief, tot het ontwikkelen en doceren waarvan hij juist geroepen is. Waarschijnlijk acht hij zich verkrachtingsvrij op grond van de regel "salus ecclesiae suprema lex" (het heil der kerk gaat boven al) die ook in de jaren '40 opgeld deed; daar had je Greijdanus over moeten horen! Ik heb bovenal het Huis des Heren lief, en collega Kamphuis schijnt van het Huis des Heren een kamp-huisje te maken. Ik heb deernis met de studenten die aan zijn voeten zullen zitten; hij wil ze trouwens niet hebben uit gemeenten met (met een attest van) een kerkeraad die de open brief niet zo héél erg vindt, wát ook de kerkelijke vergaderingen daarover zullen oordelen; Kamphuis locuta, causa finita, als hij zijn zin krijgt. Ik heb deernis met eenvoudige kerkleden die hem vooral op het "vreemde" gebied van het kerkrecht niet kunnen narekenen. Ik heb deernis met de kerken, waarvan weer velen vervreemd zullen worden, vooral jongeren, door het klein provinciale gedoe dat gericht is met name tegen predikanten en anderen die oog hebben voor de problemen die **in waarheid** nu en in de nabije toekomst op de kerk en vooral op haar jeugd af zullen komen, en die licht over die problemen zoeken bij de geopende bijbel, en niet in het woestijnzand waar ze de kop in steken.

Inderdaad, ik heb nogal iets tegen Kamphuis c.s. die, onder de schijn van de kerk te bouwen, hollenderwijs op weg zijn naar de grens tussen kerk en secte, sectewaarts. Moge God de Here ze nog stuiten in hun loop.

Bijbel en Politiek*

(I)

Het doet mij bijzonder veel genoegen om als oud V.G.S.-er in deze kring hier aanwezig te zijn, en met u te kunnen praten over het onderwerp "Bijbel en Politiek". Daarbij dank ik de congres-commissie, dat ik mijn betoog als een causerie mag aanduiden. Daardoor kan het wat lossen van toon zijn dan een officieel referaat, en kan ook de nadruk iets meer dan anders vallen op de discussie.

Intussen, het onderwerp ligt er niet om. "Bijbel en Politiek": daarmee komt een hele zee van problemen ineens op ons af. Dan hebben we immers aan de ene kant te maken met een heel oud geschrift, dat twintig eeuwen geleden is afgesloten, en aan de andere kant met de hele complexe werkelijkheid van vandaag, waarin wé werken met termen als "anticyclische begrotingspolitiek", "nucleaire oorlogsdreiging" en "geleide of niet-geleide loonvorming". Dan komt ongetwijfeld de vraag bij ons op: hoe kan nu ooit een reëel contact tussen die twee bestaan? Hoe kunnen we die complexe werkelijkheid van vandaag beleven uit de Schrift?

Die vraag wordt nog wat moeilijker wanneer we beseffen dat het niet voldoende is om te weten dat er enkele raakpunten zijn tussen Bijbel en politiek. Want

het gaat erom dat de Bijbel in *alle* opzichten voor de politiek van belang is. Als de Bijbel maar enkele raakpunten met de politiek zou hebben, dan zou er een stuk politiek ontstaan waarbij de Bijbel niet relevant is, waarbij de Bijbel niet van betekenis is; en dat wordt dan een stuk politiek terrein waar de neutraliteit heerst en waar dus een keuze voor of tegen Christus niet meer plaats zou behoeven te hebben. Maar dat nu kán niet, krachtens wat de Bijbel zelf ons zegt. De Bijbel zelf spreekt erover, dat de *hële* wereld Gods gebied is, dat Christus is met ons *al* de dagen en dat *alle* dingen hem onderworpen zijn. De Bijbel heeft dus totalitaire aanspraken op ons leven, ook op het terrein van de politiek.

Zo komt dus het probleem verscherpt op ons af: hoe is Gods Woord van betekenis voor ons politieke bezig-zijn? Dat is een probleem dat analoog is aan het probleem van de verhouding van bijbel en wetenschap; ook daar gaat het immers zo te zien om twee "terreinen", waarbij de een (de wetenschap) zeer complex is en moeilijk te bezien, en de ander (de Bijbel), waarvan de tekst twintig eeuwen geleden is afgesloten. We stoten hier dus op een algemeen probleem.

De A.R.P. van voorheen

Ik wil u eerst laten zien, hoe men in de Antirevo-

lutionaire Partij tussen de beide wereldoorlogen met dat probleem geworsteld heeft. Men heeft toen geprobeerd die kloof, die zo te zien onoverbrugbare kloof tussen bijbel en politiek, te overbruggen door een aantal etappes te construeren. De eerste etappe was de etappe van de "eeuwige beginselen", die berustte op de vooronderstelling, dat je uit de bijbel bepaalde dingen kunt afleiden die onaantastbaar zijn, zoals het feit dat het gezin door God gegeven is, dat de overheid het zwaard draagt en voor het volk ten goede is. Op grond van die eeuwige beginselen trachtten men dan vervolgens nog een stapje verder te komen. De "tweede" etappe was n.l. die dat zogenaamde afgeleide beginselen, beginselen dus die door de theologie uit de bijbel waren afgeleid. Zo kwam men tot afgeleide beginselen als dat van de vrijhandel, dat van de gezagshandhaving, het beginsel dat er zo weinig mogelijk overheidsbedrijven mogen zijn, het verzet tegen crematie enz. Met name tussen de twee wereldoorlogen in heeft dat instrumentarium van de "eeuwige" en "afgeleide" beginselen dienst gedaan als een poging om de bijbel stapje voor stapje in contact te brengen met de complexe werkelijkheid van de politiek. Dat was dus een poging om de kloof te overbruggen, om de bijbel in die politiek van betekenis te laten zijn. Maar dat was een poging, — dat mogen we nu wel zeggen — die jammerlijk is mislukt. Er waren twee dingen, waarom die pogingen faalden. In de eerste plaats bleken de afgeleide beginselen typisch menselijke constructies te zijn, die gewoonweg niet houdbaar waren, ook exegetisch niet houdbaar waren. In de tweede plaats ontstonden er steeds weer politieke problemen, met name na de tweede Wereldoorlog, waarvoor zo te zien eenvoudig géén beginselen uit de Schrift te putten waren, waarvoor niet rechtstreeks een gedragslijn aan de Schrift kon worden ontleend. Er ontstond met andere woorden toch weer zo'n stuk neutraliteit, zo'n stuk waar je niet met "beginselen" aan het werk kon gaan.

Het is goed er op te wijzen, dat dit werken met "afgeleide beginselen" vandaag de dag nog bij velen levend is, ook al is het falen er van toch wel algemeen te constateren. Zo heeft ook de A.R.P. de strijd tegen de doorbraak vaak met behulp van deze "beginselen" gevoerd. Men stelde dan bijvoorbeeld, dat het kenmerkende verschil tussen de A.R.P. en de doorbraak bestond in een andere opvatting t.a.v. de zondagsrust, de hoogheid van het gezag e.d. Waarop dan de socialisten onmiddellijk konden antwoorden: ja, maar die dingen zijn t.o.v. de totale politieke problemen van dusdanig gewicht, dat je die best kan afdoen in "werkgemeenschappen" van christenen; daarvoor heb je niet een afzonderlijke politieke partij nodig. Als dat nu alles is wat de bijbel zegt over de politiek, dan kan je het ook wel in een afdeling van een socialistische partij afdoen, daar heb je niet een afzonderlijke partij voor nodig. Dat is een weerwoord, waarop het antwoord nauwelijks te vinden is.

De constatering dat het niet gaat met "afgeleide" beginselen en "eeuwige" beginselen is ongetwijfeld nuttig. Maar daardoor is ons probleem: de verhouding van Bijbel en Politiek natuurlijk niet weggenomen! Integendeel, dat probleem wordt hierdoor alleen maar klemmender. Want er *blijft* de noodzaak een oplossing te vinden, op straffe van een onbijbelse levenshouding, namelijk een levenshouding waarbij een stuk van politiek, een stuk concreet leven, buiten de kring of de invloedssfeer van de bijbel wordt gelicht.

Een andere weg

In zo'n situatie is er geloof ik maar één vraag te stellen, n.l. die naar de deugdelijkheid van onze eigen probleemstelling. Ik wil dit illustreren met een tweetal citaten uit een boekje van prof. Anema van 1921, "Onze tijd en onze roeping". Daar wordt ook over beginselen gesproken en wel op tweeërlei manier. Eerst wil ik u een citaat geven waaruit dezelfde wijze van benadering blijkt zoals ik die net al heb aangeduid. Anema zegt n.l. ergens het volgende: "Een beginsel dat waarlijk op die naam recht zal hebben moet beantwoorden aan drie eisen, het moet verstandelijk juist zijn, het moet ons gevoel bevredigen en er moet praktisch mee kunnen worden gewerkt op een wijze die metterdaad de zaak van Gods koninkrijk bevordert." Hier hebt u de manier van benaderen, die ook aan de methode van de afgeleide beginselen ten grondslag ligt. "Verstandelijk juist" moeten de beginselen zijn, ze moeten "goed" zijn afgeleid. Maar die benadering loopt vast op de beperktheid van het menselijke verstand, dat ook de werkingssfeer van het "beginsel" een beperkte doet zijn. Maar in een andere passage uit diezelfde brochure komt iets anders naar voren. Daar zegt Anema het volgende: "Men heeft teveel gemeend door enkele logische gevolgtrekkingen allerlei regelen te kunnen stellen waarvan de onjuistheid spoedig moest worden ingezien. De beginselen werden niet tot het spontane zielsbesef sprekende waarheden, die als lichtende leidsterren stuur geven aan den levensgang, maar men kreeg soms het gevoel dat men zich bij elke stap met de uiterste behoedzaamheid en angst-

valligheid had te bewegen langs een heg vol principiële doornen, waarbij er altijd wel een was, waaraan men zich de huid scheurde." Hier heeft u een andere benadering. Hier ziet Anema het gevaar, dat een door mensen geconstrueerd beginsel een soort doornenhaag gaat vormen, waaraan je je kan steken, in plaats van dat die beginselen lichtende leidsterren zijn die stuur geven aan de levensgang.

Hier worden we opnieuw gedrukt op de vraag van de deugdelijkheid van onze probleemstelling. Is onze verhouding tot de bijbel er ten diepste wel een van bruikbaarheid? De konstrukteur van "afgeleide beginselen" gebruikt de Bijbel om aan zijn gedrag in de politiek vorm te geven; daar is dus overheersend de relatie van gebruiker tot iets wat je gebruiken kan. Maar is dat wel de juiste houding ten opzichte van de Bijbel?

Ik dacht dat deze vraag de kern raakt. Inderdaad kan men spreken van een verhouding van bruikbaarheid, maar dan in heel andere zin. De juiste verhouding is n.l. niet dat de bijbel bruikbaar is voor ons, en voor de afleiding van onze gedragspatronen, maar dat wij bruikbaar dienen te zijn voor de verkondiging van het bijbels evangelie. Dat is de basis voor de christelijke politiek. Die basis is niet ons grijpen naar de bijbel, maar dat de bijbel ons gegrepen heeft.

Misschien denkt u dat dit een woordenspel is. Maar ik geloof dat hier de bevrijding ligt van dat ogenschijnlijke conflict tussen de oude bijbel en die complexen, moderne werkelijkheid. Dat conflict ontstaat omdat we de bijbel een passieve rol hebben toegemeten. Maar Gods Woord heeft een actieve rol. Het is een kracht tot behoud, zegt de Schrift. Het bekeert actief ons hart, het appelleert op ons leven in alle levenssituaties. En het frappante is dat tegenover die activi-

B. Goudzwaard

teit van het evangelie inderdaad geen neutraliteit bestaanbaar is. Want die roepstem van de bijbel komt tot ons in de meest complexe levenssituaties. De oproep om aan God ons hart te geven ontlopen we nergens. En in die zin, in die geloofszin, is de bijbel als woord van God overal present en overal actueel.

Ik wil het proberen nog iets anders te zeggen. De bijbel is niet "berekend" op het maken van allerlei logische gevolgtrekkingen, die dan als mechanisch opvolgbare recepten voor ons praktische leven kunnen dienst doen; want wie dat doet die kweekt een stuk neutraliteit. De Bijbel — en ik citeer nu prof. Mekkes — is berekend op *aanvaarden*, dat is op *geloof* in pregnante zin. Een ander citaat van Mekkes: De mens verstaat de woordopenbaring alleen door voor haar te *buigen*. De relaties van bijbel en politiek, en bijbel en wetenschap, kan dus geen andere zijn dan een geloofsrelatie, een relatie die niet in wetenschappelijk schema te krijgen is en ook niet in fraaie logische afleidingen kan worden opgesloten. Gods Woord is geen bundel richtlijntjes, maar geeft richting aan ons hart.

Dat is niets nieuws. Dat heeft Groen van Prinsterer destijds ook al gezegd in zijn bundel "Grondwetsherziening en eensgezindheid". Daar schreef hij: "Bij de grote politieke vraagstukken van onze tijd geldt als antwoord niet het hervormde maar het christelijke geloof, gelden niet leerregels ener Synode, maar gelden de regels, welke in de *conscientie* der mensen ingedrukt zijn." In "Ongeloof en Revolutie" zei hij het als volgt: "Beginselen zijn waarheden, welke door de Heilige Geest in het hart van de meest eenvoudige Christen zijn ingeprent." Beginselen zijn dus niet vruchten van logisch denken. Wij zijn geen auteurs van christelijke beginselen, maar ten diepste is dat de Heilige Geest. Ik besluit met een citaat van Van Riessen: "De rol van de bijbel in de wetenschap, (— en dat is net zo met de politiek, toevoeging van mij —) is deze, dat door de dagelijkse omgang met God door bijbel en gebed een schriftuurlijke houding en gedrag in het leven wordt voortgebracht." Ook ten aanzien van de Bijbel en onze houding daartoe zijn wij dus niet onder de wet, in inzettingen bestaande, maar onder de vrijheid van Jezus Christus.

*) Causerie, gehouden op het Paascongres van Verenigingen van Gereformeerde Studenten.

Tot de kerk behoren ALLE gelovigen, die van de paradijsbelofte af tot op dit ogenblik toe op aarde geleefd en, niet in den limbus patrum of in het vagevuur, maar in den hemel zijn opgenomen, Hebr. 12:23. Tot haar behoren ALLE gelovigen, die thans nog op aarde leven.

H. Bavinc

DE REDAKTIE ONTVING:

Luisteren naar het Woord! I. Enkele opmerkelijke bladzijden uit het boek van ds. C. Vonk, gereformeerd predikant te Schiedam, "De Voorzeide Leer" deel IC over "De belofte van het eeuwige leven". Verzameld en van een korte inleiding voorzien door G. van Meerkerk te Sliedrecht.

Het plan bestaat om een aantal kleine boekjes samen te stellen, waarin belangrijke en actuele fragmenten uit boeken van ds. Vonk, en deze onder aparte titels uit te geven.

Een uitgave van Firma Westdijk en Liebeck, Barendrecht. Prijs f 1,75.

Reformed Ecumenical Soundings, een nummer van "International reformed bulletin", nr. 29, 10 jaargang, April 1967.

Officieel orgaan van "The International Association for reformed faith and action".

DE DRIEHOEK

25 oktober

wordt de verkoopdag gehouden. Een plaatselijk door de jeugd opgezette dag. Steeds meer blijkt deze dag uit te groeien tot een landelijke verkoopdag. Er komen overal vandaan bijdragen binnen. Hieronder zijn potloden en boeken, doch ook o.a. een teakhouten salontafel, beschikbaar gesteld door een meubelfabriek in het noorden van het land. Er is reden om aan te nemen, dat er meer van dergelijke "grote" stukken ontvangen zullen worden. Er kan echter nog veel meer bij.

Laat dus niemand aarzelen mee te doen en een bijdrage inzenden. Graag met vermelding van de verkoopprijs.

Houdt woensdag 25 oktober ook vrij. Gevers zijn belangrijk, doch kopers kunnen we evenmin missen. Wie met een auto wil komen doet dit zeker niet tevergeefs. Men is dan tevens in de gelegenheid goederen van enige omvang te kopen en mee te nemen.

U weet dat er op deze dag gelegenheid zal zijn "de Driehoek" te bezoeken. Ook daar zal het zeker aan verrassingen niet ontbreken.

Goederen kunnen worden gezonden en afgeleverd aan het adres van de Stichting.

„De Driehoek“

is nu zover dat de bovenverdieping gereed is. Wanneer U dit leest zijn alle slaapkamers van vloerbedekking voorzien en zal in de daarop volgende week worden begonnen met het woonbaar maken van deze kamers.

Er is reeds plaatsing aangevraagd voor 11 kinderen. Een aantal, dat eigenlijk te hoog is om meteen mee te starten. Dit geeft aparte problemen. In het verleden zijn er reeds vele opgelost. Er is een goed vertrouwen, dat de spanningen, welke aan elke start voorafgaan, eveneens overwonnen zullen worden. De Heere heeft ons tot hiertoe geholpen, Hij zal het ook verder wel maken.

Ontspanning

De ontspanningsmogelijkheden van de kinderen heeft de volle aandacht. Op het moment, dat wij dit schrijven, wordt ergens in het land nagegaan of men het tehuis kan helpen aan een muziekinstrument, zodat de kinderen kunnen spelen en met elkaar kunnen zingen. Hiermee zijn we er nog niet, want er moet zowel in als buiten het huis gespeeld kunnen worden. Er is een hobby-kelder, doch deze moet nog worden ingericht. Door de jeugd wordt hiervoor een actie gevoerd. Willen de jeugdverenigingen ervoor zorgen, dat zij het resultaat van de plaatselijke actie op de afgesproken tijd op het bekende adres afdragen of daarheen overmaken?

Huishoudgeld

Aan de kerken is indertijd een bijdrage gevraagd van f 1,— per ziel voor aanschaffing van levensmiddelen, kleding, het betalen van lonen, sociale lasten en vele andere zaken gedurende de vrij lange aanlooptijd. De verpleegkosten voor 1968 worden eerst in 1971 definitief door de overheid vastgesteld. Een ongelukkige regeling, doch we hebben er nu eenmaal rekening mee te houden.

We zijn dankbaar, dat de helft van het gevraagde bedrag op dit moment is ontvangen. Wat zou het prettig zijn wanneer het andere deel nu ook spoedig aan het eerste kan worden toegevoegd.

Mogen we in deze rekenen op de medewerking van de diakenen, die indertijd stimuleerden tot de bouw van het tehuis? Er bereiken ons wel

eens opmerkingen van diakenen betreffende het niet weten wat men met het aanwezige saldo aanmoet. Broeders, wanneer U ons een deel ervan stuurt is het goed belegd, daarvan kunt U verzekerd zijn.

De oogst van de maand

In deze maand van de korenoogst kunnen wij U de volgende opbrengst vermelden

Feestgave: f 5,—; t.g.v. de **geboorte** van: Bartje, f 5,—; Djoke, f 25,—; Astrid, f 10,—; Jan f 15,—; Harriët, f 10,—; Dirkje Janneke f 10,—; Gerard André, f 10,—; Annet, f 5,—; Cornelis, f 5,—; Neeltje Marion, f 5,—; dochter, f 10,— en f 5,—; zoon, f 15,— f 8,—.

t.g.v. **huwelijk:** f 50,—; f 10,— en f 10,—.

Vakantiegift: f 10,—.

Voor de jeugd, door de jeugd: van Piet, verdiend met karweitjes, f 8,77; coll. tijdens verjaardag gehouden op camping te Ommen, f 41,—; Verder de giften: 5 van f 2,50; 1 van f 3,—; 5 van f 5,—; 6 van f 10,—; 3 van f 15,—; 5 van f 25,—; 1 van f 200,—;

Totaal: huishoudgeld (kerken en particulieren) f. 3.003,85

Ontwikkeling en ontspanning f. 215,—

Voor de jeugd, door de jeugd f. 49,77

Alle gevers en geefsters hartelijk dank.

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. de Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

een causerie houden over de taak en de plaats van een gereformeerde studentenvereniging, toegespitst op de situatie in Groningen. We rekenen op veel belangstelling en veel vragen!

— De kennismakingstijd duurt twaalf dagen. Ze begint op 11 september a.s. Aansluitend hieraan is er een weekend-kamp.

— Daarna beginnen de Officiële Vergaderingen met een spreker, de Bijbelkringen, de disputen en de gezellige avonden in ons ontmoetingscentrum.

Mochten er nog vragen zijn, dan zal ondergetekende die gaarne beantwoorden.

Te uwer informatie zij nog opgemerkt, dat de V.G.S. „Hendrik de Cock” een interkerkelijke organisatie is geworden.

Zij stelt zich ten doel een „positief-christelijk studentenleven te realiseren”, waarbij „het eksklusieve criterium, dat men lid moet zijn van een Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt) is vervallen”.

Verder verwijzen wij naar haar publikatie in Opbouw d.d. 20 juni 1967.

U kunt zich aanmelden voor het lidmaatschap bij de ab-actis der Vereniging, Mej. G. van Bruggen, Parallelweg 3, Groningen. Tel. 05900-26726. Vakantie-adres: Schuttestraat 112, Assen. Telef. 05920-2733.

KERKNIEUWS

BEROEPEN: te Voorburg: ds. M. J. C. Blok te Utrecht N.W.

AANGENOMEN: naar Bedum: ds. J. W. Beekman te Hilligersberg-Straatweg.

BEDANKT: voor Brunssum-Treebeek: ds. T. Dekker te Goes; voor Berkum: ds. J. W. Beekman te Hilligersberg-Straatweg.

Ds. H. J. de Vries. Op zondag 3 september jl. werd ds. H. J. de Vries als predikant te Mariënberg bevestigd door ds. M. K. Drost te Dalfsen, die daarbij het Woord bediende uit 1 Korinthe 3 : 10-15. In de middagdienst deed ds. De Vries intrede, met als tekst 2 Korinthe 1 : 18-20. Na de dienst werd de nieuwe predikant nog door verschillende afgevaardigden toegeproken.

Ds. J. M. Kamerbeek. Op dinsdagavond 5 september jl. nam ds. J. M. Kamerbeek afscheid van de kerken Oosterbeek en Velp in een dienst des Woords, waarin hij preekte over Openbaring 22 : 7. Na de dienst werden van verschillende zijden woorden van dankbaarheid en waardering tot de scheidende predikant gericht.

Generale synode. Zoals we in ons vorige nummer al vermeldden, werd *donderdag 31 augustus* jl. begonnen met het debat over de samenspreking met de Christelijke Gereformeerde Kerken. Tijdens de discussie werd door ds. Francke en drs. Deddens een tegenvoorstel geconcipeerd, waarin werd voorgesteld in een brief aan de e.k. Generale synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken uiteen te zetten, dat het contact als geëindigd zal moeten worden beschouwd. In de avondvergadering deelde de praeses mee, dat onderling overleg had plaats gevonden, en dat de zaak opnieuw aan de orde zal komen. In dezelfde zitting werden de bezwaren van de Classis Noord Brabant-Limburg tegen het besluit van de P.S. van het Zuiden, om de afgevaardigden van deze Classis niet te ontvangen, door de Generale synode afgewezen.

In de vergadering van *vrijdag 1 september* besloot de synode een brief te zenden aan de General Assembly of the Presbyterian Church in Korea. De definitieve tekst hiervan werd vastgesteld. Eveneens aangevaard werden de voorstellen van Commissie III inzake correspondentie met buitenlandse kerken. Tenslotte werden de voorstellen van Commissie II betreffende een brief van de kerk te Eindhoven, en van Commissie I, handelend over een publiek bezwaarschrift van enkele broeders tegen de leer van het verbond van o.a. prof. C. Veenhof, door de synode aangenomen.

In de week van *4-9 september* jl. kwam de synode niet in plenaire zitting bijeen.

PREDIKANTENCONFERENTIE

Evenals vorige jaren zal ook nu D.V., voorafgaande aan de Schooldag, de 'Vereniging van Predikanten bij de Gereformeerde Kerken' haar jaarlijkse conferentie houden en wel op maandag 25 en dinsdag 26 sept. Op maandagavond 25 september hoopt de Weled. Heer J. W. Meijer uit Eemdijk een causerie te houden over 'Het kerkelijk leven in Korea'. Deze vergadering begint om half acht.

Dinsdagmorgen wordt de vergadering om half elf heropend. Na de bestuursverkiezing zal de Weled. Zeergel. Heer Dr. J. Douma van Rijsburg refereren

Redactieleden:
Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie:

Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg,
Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementsprijs

f 12.— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

over het onderwerp 'De toekomst der Gereformeerde Kerken'.

Dit laatste onderwerp komt in de plaats van het in de uitnodigingen aan de predikanten aangekondigde onderwerp over 'Enkele notities over de Corporate Personality in verband met de prediking', dat ingeleid zou worden door de Hooggeleerde Heer Prof. J. Kamphuis, die niet in de gelegenheid was om zijn toezegging na te komen.

Het bestuur

ADRESSEN

Ds. H. J. de Vries, Stationsweg 1, Mariënberg, tel. (05235) 301.

IJmuiden: adres Geref. kerk: p.a. A. T. Smit, Eridanusstraat 62, IJmuiden.

Schiebroek Hilligersberg Centrum: scriba: B. W. Wilmink, Wilgenlei 102a, Rotterdam-12.

Zuidbroek: scriba: A. de Koning, Klaas Woltjerweg 4, Zuidbroek.

Bergschenhoek: scriba: A. van der Beek, Hoeksekade 21, Bergschenhoek, tel. (01892) 2873; preekvoorziening: K. van der Kaaden, Julianalaan 74, Bergschenhoek, tel. (01892) 2592.

Krommenie: scriba: A. Pot, Parklaan 17, Krommenie, tel. (02980) 84814.

Groningen-Noord: scriba: J. A. van der Ploeg, Adriaan Pauwstraat 84, Groningen, tel. 33016.

Hengelo (Ov.): scriba: J. Pruis, Schouwinksweg 32, Hengelo (Ov.), tel. (05400) 10859.

Rotterdam-Charlois: scriba: A. den Broeder, Zwaluwstraat 13b, Rotterdam-21, tel. (010) 292396.

Met vreugde berichten wij U de geboorte van onze zoon en broertje -

JOHANNES THEODOOR

Wij brengen Hem de dank, die 't schonk en in Zijn handen draagt.

J. C. VAN RIETSCHOTEN
A. VAN RIETSCHOTEN-VAN KUIKEN
MARGREET - KEES - ROLF
EN MARTIN

Zalk, 10 september 1967
Burg. van Vleutenstraat 8 (post Hattem)

Verloofd

16 september 1967

MARIJKE SCHOLTEN
en
PIET HOUTMAN

Harderwijk, Couperuslaan 107.
Eindhoven, Brunelleschiweg 2.

ART. 37

**DER NEDERLANDSE GELOOFSBELIDENIS
GETOETST AAN DE HEILIGE SCHRIFT.**

Dit artikel bevat enkele onjuistheden en geeft een onjuist beeld over de afloop der wereldgeschiedenis door H. W. den Haring.

Toezending volgt direkt na ontvangst van f 1,50 op giro 346974 t.n.v. Comité tot verbreiding van de Waarheid der Schriften, Raephorststraat 20 b, Rotterdam-11.

Herplaatsing

Academica

Gereformeerde Studenten Vereniging te Groningen.

Aan hen die gaan studeren te Groningen aan de Rijksuniversiteit, het Conservatorium, de A.S.K.A. of aan de Academie voor Beeldende Kunsten.

Nu het begin van het Academisch studiejaar al in zicht komt, willen wij gaarne uw aandacht vragen voor de Gereformeerde Studenten Vereniging te Groningen.

Velen van u zullen dit jaar voor het eerst op kamers gaan wonen en „op eigen benen” komen te staan in een wereld waar met God noch gebod rekening wordt gehouden. Wereld- en levensbeschouwing en dientengevolge levenswandel zijn er volkomen God-loos.

In zo'n situatie hebben gereformeerde studenten-kerkleden elkaars steun nodig. Een vereniging waarin men elkaar als lotgenoten helpt, is geen luxe maar een noodzaak. Met andere woorden gezegd: In de gemeenschap der heiligen is het onze plicht elkaar te helpen in het leven naar Gods Woord en de belijdenis daarvan in de Drie Formulieren van Enigheid, ook op het terrein van de studie.

De Gereformeerde Studenten Vereniging wil geen specifieke studentenorganisatie zijn. Ook anderen, die in dezelfde situatie verkeren, zal zij graag tot haar leden rekenen. In principe laat zij diegenen toe, die na een middelbare schoolopleiding te hebben voltooid, studeren aan de Academie voor Beeldende Kunsten, het Conservatorium of de A.S.K.A.

U vraagt zich af wat de activiteiten van de Vereniging zijn? Laten wij een stukje van de agenda geven:

—Op woensdag 30 augustus, na afloop van de Universitaire oriënterings-dag zal er een broodmaaltijd zijn in een zaal achter de Noorderkerk. Hier zijn bij dezen uitgenodigd: De leden van de Reünistenorganisatie van de V.G.S. „Hendrik de Cock” (het College van Advies voor de Gereformeerde Studenten Vereniging), de leden van de Gereformeerde Studenten Vereniging en de aankomende studenten. Van harte welkom!

— Op vrijdag 8 september stellen wij ons voor een „Contact-avond” te organiseren voor de huidige, plus toekomstige leden van de Gereformeerde Studenten Vereniging, allen met hun ouders. Op deze avond zal een amice

Op een bepaalde plaats behoren ALLE gelovigen bijeen en zijn daar te zamen het volk Gods en de Gemeente van Christus.

H. Bavinck